

1

לא^א וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל: ויאמר אליהם בן מאה ועשרין שנה אני היום לא אוכל עוד לצאת ולבוא

א ואמר משה ומלוי ית פתגמיה האלין עם כל ישראל ב ואמר להון בן מאה ועשרין שנים אנא יומא דין לית אנא יכול עוד

רש"י

לקט בהיר

א אין קושיא למה מביא רבינו זאת גד"ה, שכן דרכו להתחיל דברים הפרשה הגם שאינו מעמיד דברים עליו, וכן הוא בפי' חנוא ובפי' ראה וכו', גם יש לומר שזו גם כן ראה שלא היה מוטל במטה מחמת חולי וחולשות שהרי וילך משה (כ"י): ב) קשה לרבינו משקל חבנת לא אוכל שהוא לעמיד

אור החיים

לא) א. וילך משה. לריך לדעת להיכן הלך, ויונתן תרגם שהלך למשכן בית אולפנא, והמפרשים (רמב"ן ורבינו בחיי) אמרו שהלך ממחנה לוייה למחנה ישראל כאדם הנפטר מחיורו, והכחוש סחוס הוא ואין ממנו היכר לא מהדרכים, עוד לריך לדעת מי העיר את רוח משה לדעת שמלאו ימיו ושנותיו והלא אמרו בגמרא (שבת ל'). שאין מודיעים לאדם ימיו ושנותיו ומי הודיעו למשה, ונראה לפרש על פי דבריהם ז"ל (זוהר ח"א רי"ז): שאמרו כי (ארבעים) שלושים יום קודם הפטירה נשמה האדם הולכת ממנו כאמרו (שה"ש ד' ו') ונסו הלללים ומבקרה מקום חנייתה במקום עליון, והלדיקים יכירו בדבר, ולא ולמד מרבי שמעון בן יוחאי שהכיר ברבי יצחק כאמור בספר הזוהר (שם), ואמרו עוד כי השמות שיש לישראל הם שמות הנשמות, וכבר העירותי בזה בפירוש פסוק (משלי י') ושם רשעים ירקב, ובמאמר חז"ל שאמרו (זוהר חדש ק"ב) שאין הרשעים זוכרים את שמם, והעעם הוא כי הרשע אין לו נפש וכמו שרמזו בפסוק (משלי כ"ג) ושמת שכן בלועך אם בעל נפש אהה, הא למדת שהרשע אינו בעל נפש, כי נשבת היא ממנו, ולזה אין אור בהיר

א) ומן השמים נותנים דעת האב לנכות שם לבנו כפי שם נשמתו. ב) שהרי אומר בלשון ספר "אם" בעל נפש אהה, משמע שיש אדם שאינו בעל נפש. ג) הגם שנפש לשון נקבה, והיל"ל ותלך משה. ד) כמה שאמר אנכי היום, כמו שמפרש והולך. ה) פי' למה להקדמה הזאת היל"ל וידבר אל כל ישראל בן מאה וגו'. והמדפיס הוסיף כאן חבנת "כל" בחושבו שזה תשובת המאמר, ועשות גדול הוא. ו) שהם מרובים בכמות ובאיכות. ז) ק"ל קושיא רש"י ז"ל הלא כתיב לא הכהה עינו וגו'.

קמפק וקמק
תעבר ית יר
מימרה יעב
ית עממיה
לא כהתה
לא אוכל חינו
ונתנה ליהוש
עוד ללאת ולז
שפי' "היום" ב
בכנתה, גם א
הסדר, לזה הו
שמש כמו היה
היום שהיום מו
למה פירש"י ב
ותשושי כח שדו
ושינוי מואר פי
מאמרו וכו' א
לעבוד את הא
אוכל על דרך
כד נפקת נז
יומין ליה ב
לומר להם כ
והגם שאמר
השגחה אשו
להם טעם
אוכל עוד לז
ליהושע, שני
הזה"כ) מזה
וה"כ) נתן
ה) זה כעין פ
מלאו. יא)
כוונת חבנת הי
הידוע שהוא יו
שה"כ) וגו'.

אין משה - בשפת שני רגליו ושבו מלכא בגלין גשוגג

הַנְּשָׂאִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְאֵלֶּי
 כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: רביעי ד' וַיֵּצֵא מֹשֶׁה →
 אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ א' שִׁבְעַ שָׁנִים
 בְּמַעַד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסְּכּוֹת:
 י"א בָּבוֹא כָּל־יִשְׂרָאֵל לִרְאוֹת אֶת־פְּנֵי
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר
 תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל־
 יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם: י"ב הִקְהֵל אֶת־הָעָם

אָרוֹן קָמָא ד' וְזָכַר סְבִי יִשְׂרָאֵל:
 וּפְקִיד מֹשֶׁה יְתֵהוֹן לְמִימְרֵי מִסִּף
 שִׁבְעַ שָׁנִין בּוֹזֵמן שְׁתָּא דְשִׁמְטָתָא
 בְּחַגָּא דְמִטְלִיָּא: י"א בְּמִיתֵי כָּל
 יִשְׂרָאֵל לְאַתְחִיזָא קְדָם י" אֱלֹהֶיךָ
 בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי תִקְרוּ יֵת
 אֲוִרְתָּא קְדָא קְדָם כָּל יִשְׂרָאֵל
 וְתִשְׁמַעְנֹן: י"ב בְּנוֹשׁ יֵת עָמָא

לקט בהיר

רש"י

משליט בני שנתך על המורה וכדליתא זילקוט הביאו רש"י
 סוף פ' תבוא, ומה שקורא את הכהנים נושאי ארון, על פי
 מה דליתא בסוטה ל"ג: א"ר יוסי בג' מקומות נשאו
 הכהנים את הארון, כשעברו את הירדן, וכשסבבו את יריחו,
 וכשהחזירוהו למקומו, או משום שהכהנים מתקנים את
 הארון מוכן לשאת הלויים (חזק): יג) בתחילתה חגג
 הסוכות, ופי' מקץ בסופה מיד קרוב אחריה: יד) פי'
 תבואה שגדלה לכל הפחות שלש בשמטה דין פירות שמטה
 יש לה הגם שנקצר בשמינית, לזה יכול לקרות תשרי של שמינית שנת השמטה: טו) ליהושע מדבר שהוא במקום מלך,
 שהרי אומר תקרא לנוכח בלשון יחיד ואינו מדבר לכלל ישראל שהרי קורא אותם כאן בלשון רבים ויזו משה "אותם", ועוד
 שהרי אמר "נגד" כל ישראל, "באזניהם", ומה שאמר מתחילת אלה הדברים ולא כל המורה משום דכתיב "האזת"
 ימירה: טז) בנין גבוה מן הקרקע לעמוד בעל הדרשן עליו להשמיע דבריו לכל הנקהלים, ויזא זאת לרבותיו מדאמר נגד
 כל ישראל באזניהם והיכי דמי שיהיה נגד כולם וכולם ישמעו, שהיה עומד על הבימה ופניו נגד קהל, ולא שיין בזה לאו דלא

(ו) מקץ שבע שנים. בשנה ראשונה של שמטה
 שהיא השנה השמינית* (פי' ח"א) ולמה קורא
 אותה שנת השמטה שבעדין שביעית נוכחת בה
 בקליר כל שביעית ה' הו'לה למולאי שביעית (ח"א)
 י"א: (י"א) תקרא את התורה הזאת. המלך
 היה קורא מתחילת אלה הדברים כדליתא במסכת
 סוטה (ח"א) על בימה י"ב של עץ שהיו עושין צעזעה:

שינוי נוסחאות בשמינית

אור החיים

תלמוד תורה דכתיב (לעיל י"א י"ע) ולמדתם אותם
 את צינכם ודרשו ז"ל (קידושין כ"ע.) ולא צנותיכם,
 לזה חלק הכתוב שני הדרגות במצוה זו, ואמר
 בתחילה חלוקה שהיא שזה צאנשים וצנאים והוא
 למען ישמעו פירוש שישמעו מצות התורה שהייבין
 הם לעשות, ודבר זה שוים הם צו שגם הנשים
 חייבים במצוה לא העשה וצמנות עשה שלא הזמן
 גרמא י"י, ואחר כך אמר חלוקה צפני עלמו כנגד
 הצנאים לצד והוא למען ילמדו שהוא תלמוד תורה,
 ולזה לא אמר למען ישמעו וילמדו שאז היה נשמע

הכוללת לפני מחנה ישראל הדרגה זו הטיח עמו,
 והוא אומרו הוא יהיה עמך פירוש צחינה
 המזכרת בסמוך י"י):

יב. הקהל את העם וגו' למען ישמעו ולמען
 ילמדו וגו'. לריך לדעת למה כפל צ'
 פעמים היצה למען ולא הספיק לומר למען ישמעו
 וילמדו, וכמו שאמר בפסוק שאחר זה שאמר ישמעו
 ולמדו, ונראה כי לפי שאמר הכתוב הקהל את העם
 הצאנשים והנשים והטף לקרות ספר תורה
 באזניהם, וכבר קדם לנו כי הנשים אינם צני

אור בהיר

בד) והוא שם הוי"ה ברוך הוא. ב"ז וצריך לשמוע לידע כמה להזהר.

הַאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַטָּף וְגַרְךָ אֲשֶׁר
 בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ
 וְיֵרְאוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְשִׁמְרוּ
 לַעֲשׂוֹת אֶת־כְּלֵי־דְבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:
 וּבְנִיהֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ
 וְלִמְדוּ לִירְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
 כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל־
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־
 הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: פ

גבריא ונשיא וטפלא וגירך די
 בקריות בריל דישמעון ובריל
 דילפון (גיא דילפון) וידחלון
 מקדם ואלהכון וטרון למעבר
 ית קל פתגמי אורייתא קרא:
 יג ובניהון די לא ידעון ישמעון
 וילפון (גיא וילפון) קמדחל ית ו
 אלהכון כל יומיא די אתון קמין
 על ארעא די אתון עברין ית

ירדנא תמן
 קמשה הא
 קרא ית
 במשכן ו
 משה ויהו
 זמנא: ט
 בעמודא
 דענא ע
 ואמר ט
 שכב עם
 הדין וימע
 ארעא די

לקט בהיר

רשי

חטע לך אשירה כל עץ אלל מוצח וגו' (הגם דשיך בכל מין
 בנין) משום שהוא בנין ארעי וקמרו אותו מיד, ולא בנו
 אותה דוקא בו ביום הגם שהיה חול המועד ולא מערב יו"ט
 (ירושלמי פ"א דמגילה): יז) כלומר מה שאמר הכתוב למען ישמעו שיך בין לאנשים ובין לנשים, ומה שאמר ולמען
 ילמדו שיך רק לאנשים בני למדי תורה (אדה"ח): יח) הגם שהכתוב אומר (י"ג) ובניהם וגו' ישמעו ולמדו ליראה את
 ה' וגו' פ"י חנוך נער על פי דרכו גם כי חקן לא יסור ממנו, אלל חז"ל קשה להו על הקטני קטנים בן שנה ושנים שגם
 הם נכללים בטף ולא שיך בהו עדיין חינוך (אדה"ח), ואמר ליתן שכר למציאיהם, שגם הם יהיו שם לכבוד השכינה הק'

אור החיים

ששניהם בנושא אחד, שוב ראינו מאמר חז"ל
 שאמרו (חגיגה ג'). וזה לשונם הנשים לשמוע
 והאנשים ללמוד ע"כ, והם דברינו עלמם, ונתחכמו
 להקדים הנשים לאנשים י) כסדר שהקדים הכתוב
 למען ישמעו ואחר כך ולמען ילמדו וכמו
 שכתבתי י):
 יג. ובניהם אשר וגו'. חלוקה זו כנגד הטף
 שהזכיר בפסוק הקהל, אמר
 הכעס הגם שלא הגיעו עדיין ללמוד אף על פי
 כן ישמעו ולמדו ליראה את ה' פירוש לחנכם ליראה

את ה', ולזה לא אמר כדרך שאמר בפסוק הקהל
 ילמדו ויראו שהם שני דברים י), אלא ולמדו ליראה
 פירוש שזכה ילמדו יראה שמים, ואומרו כל הימים
 כי כשהקטנים מתחנכים מתחילתם ליראה יתסד
 בהם יראה ה' כל ימיהם י), ורבותינו ז"ל אמרו
 (שם) וז"ל והטף למה ליתן שכר למציאיהם ע"כ י),
 ואולי שנותנים טעם לקטני קטנים שאינם מצינים
 דבר שגם הם נכללים בכלל הטף שאמר הכתוב,
 ומה שנתן הכתוב טעם ישמעו ולמדו הוא לבניהם
 אשר יתחילו הבן:
 אשר יתחילו הבן:

אור בהיר

בז) והיה צריך להיות להפך. ואפשר שבש"ס שלו הימה הגירסא כן, או מדרש אחר ראה בנפסא זה, אלל בש"ס חגיגה שלפנינו הוא
 קודם האנשים ואח"כ הנשים. ב) פ"י והכתוב עלמנו מה שהקדימן יש טעם בדבר כמו שזכר למעלה שחלוקה למען ישמעו שזה
 בשניהם ודברי חז"ל נמשכים אחר הכתוב. ב) בוא"ו הם שני דברים שהם חייבים ללמוד המורה והמלות וגם מחוייבים ליראה את
 ה'. ל) חנוך נער וגו' גם כי חקן וגו'. ל) והכתוב לא כן אמר.

(כס): (יד) 61
 שינוי נסחאות . 6
 ובין אחר חינוך
 אלל אנשים ונ
 ויאמר חזק וא

יד. הן ק
 מי
 אנכי היום
 וכו' ע"כ, וז
 ימך, ואומר
 דרך אומרו
 ופרשנוהו ש
 על זה הדך
 הם חלקי
 ק"ד) חסף
 ויחי, וכודי

לב) לשון יחיד
 יום והם הולכין
 בחזרה פדע שנ
 יהושע אל אהל

Midrasht, Tanhuma, 2006

מדרש תנחומא המבואר

לשון המדרש - מנוקד.
ביאור המדרש - בהיר ומקיף
מיוסד על מפרשי המדרש.
מסורת המדרש בעריכה חדשה
בתוספת מאות מראי מקומות חדשים
למאמרי המדרש.
מפתח עניינים ופתיחות למאמרי המדרש.
קונטרס הערות.
מפתח ערכים לנושאי המדרש
טקסט המדרש על פי דפוס מנטובה שכ"ג

ספר דברים

פרשיות
דברים וזאת הברכה

חובר, לוקט ונערך
ע"י חברי "מכון המדרש המבואר"

שנת תשע"ב, עיה"ק ירושלים ת"ו

5

פְּרַשְׁת וַיִּלְךְ

א. וַיִּלְךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת (כָּל) הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל. אֵין וַיִּלְךְ אֶלֶּא לְשׁוֹן תּוֹכְחָה, שְׁנֵאֲמַר, (תהלים מו ט) 'לְכוּ חֲזוּ מַפְעָלוֹת ה'". בְּסוֹף קִהְלַת פְּתִיב, (קהלת יב יא) 'דְּבַרֵי חֲכָמִים פְּדָרְבִּנּוֹת'. מַה דְּרָכָן זֶה מְכוֹן אֶת הַפְּרָה לְתַלְמִיָּה, אֶף דְּבַרֵי תוֹרָה מְכוֹנִים לֵב לִזְמַדִּיהֶן לְדַרְךְ טוֹבָה. וַיְכַמְּשׁוּ מֵרוֹת נְטוּעִים' (שם), מַה מְסַמֵּר זֶה קְבוּעַ, אֶף דְּבַרֵי תוֹרָה קְבוּעִים. וּמַה נְטִיעָה פְּרָה וְרִבָּה, אֶף דְּבַרֵי תוֹרָה פְּרִין וְרִבִּין לְמִצְאָה בְּהֵם טַעַם. (קהלת יב יא) 'נִתְּנוּ מֵרַעָה אֶחָד', אֶף עַל פִּי שֶׁהִלְלוּ מִטְּמָאִין וְהִלְלוּ מִטְּהָרִין, הִלְלוּ אוֹסְרִין וְהִלְלוּ מִתִּירִין, כֵּלָן אֲמָרָן מֹשֶׁה מִפִּי הַגְּבוּרָה.

מסורת המדרש
לכו חזו עי זהר נה סי
מה דרכן זה מכוון
חגיגה ג. אדרין פ"ה
(י"ב), ירושלמי סנהדרין
פ"ו ה"א, תוספתא
סוטה פ"ו ה"ז, ספרי
עקב פמ"א, במד' פ"ד
ד, קה"ר פ"י"ב (י"א) י
דברי חכמים א',
תנחומא בהעלתך ט"ו,
תנ"כ בהעלתך כ"ה
(ל'), פס"ר פ"ג (ב"ס
השמיני) כ', פס"ר ר"ח
(ק"ג), פנחס תש"ב,
ילק"ש עקב תש"ב,
קהלת התקע"ט

כל דברי חכמה ותוכחה שאמרן משה ושאר חכמים בכל הדורות אמרן משה מפי הגבורה.

א. וַיִּלְךְ מֹשֶׁה, וַיְדַבֵּר אֶת (כָּל, ראה דברים לב, מה) הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל, לא אמר הכתוב "וידבר משה את כל הדברים האלה", אלא "וילך משה, וידבר", כי אין "וילך" אֶלֶּא לְשׁוֹן תּוֹכְחָה שאמר להם באותו מעמד, כמו שְׁנֵאֲמַר (תהלים סו, ה): "לְכוּ חֲזוּ מַפְעָלוֹת ה'" (כ"ה שם מו, ט). "לכו וראו מפעלות אלהים", (כ"ה שם, סו, ה). לכו והתבוננו בפעולות ה', בחסדו ובמפעלות אלהים, בדינו, שהוא עושה עם כריותיו בארץ, הרי כי לשון "וילך" הוא לשון "הליכה" לחזות במפעלי הקב"ה, ללמוד מהם תוכחת מוסר, שהלומד והמתבונן בהם יעמידוהו על דרך הטובה, כאשר בְּסוֹף ספר קִהְלַת פְּתִיב: "דְּבַרֵי חֲכָמִים פְּדָרְבִּנּוֹת, וכמשמרות נטועים בעלי אֲסֵפוֹת, נתנו מרעה אחד", וכפשטות משמעו של "דרבונות", כמוטות האלה שיש להם חוד בחזל בראשו שהולך אחורי הבקר החורשות, מיכר ומרגיל בו את הבקר ללכת ולחרוש בסדר ישר, תלמים ישרים וערוגות ישרות, וכלומר, מַה דְּרָכָן זֶה, תועלתו היא שהוא מְכוֹן אֶת הַפְּרָה לְתַלְמִיָּה, ולא לסטות ימין ושמאל למען תחרוש את השדה טוב וישר. אֶף כֵּן הֵם דְּבַרֵי תוֹרָה, הלכותיה ומוסריה מְכוֹנִים אֶת לֵב לִזְמַדִּיהֶן לְדַרְךְ טוֹבָה; "וַיְכַמְּשׁוּ מֵרוֹת נְטוּעִים", "מסמרות", מַה מְסַמֵּר זֶה קְבוּעַ הוא במקום שנחקע, אֶף דְּבַרֵי תוֹרָה קְבוּעִים הֵם, כל הלכותיה, לעולם, ואינם ניתנים להשתנות, ח"ו; "נטועים", כלומר, וּמַה נְטִיעָה שֶׁל עֵץ שֶׁהִיא נְטוּעָה בְּאֲדָמָה, היא פְּרָה וְרִבָּה, אֶף דְּבַרֵי תוֹרָה כֵּן, שֶׁהֵם "פְּרִין וְרִבִּין", לְמִצְאָה בְּהֵם טַעַם, ולדמות דבר לדבר, ללמוד הלכה חדשה מתוך הלכה מסורה; "בעלי אֲסֵפוֹת, נִתְּנוּ מֵרַעָה אֶחָד", אֶף עַל פִּי שֶׁהַחֲכָמִים שֶׁכָּל הַדְּרוֹת, שֶׁהֵם "בעלי אֲסֵפוֹת", הנאספים יחד בכל דור ודור לקבל תורה כדור לדור, ולדון ולהדש בה הלכות, שֶׁהִלְלוּ מִטְּמָאִין וְהִלְלוּ מִטְּהָרִין, הִלְלוּ אוֹסְרִין וְהִלְלוּ מִתִּירִין, כֵּלָן, כל ההלכות וכל הדעות, אֲמָרָן מֹשֶׁה מִפִּי הַגְּבוּרָה, "רועה" זה משה, "רועה אחד" זה הקב"ה, "החכמים העומדים בכל דור ודור כל אחד ואחד קבל את שלו מסיני";

מד
יִכְמָע
אַרְבַּעָה וְעַי
נִכְתָּב בְּשֵׁי
בְּגִימָטְרִיא
שֶׁהַעֲמִיד דו
ב. אָו
כב כ) הֵלֵא
בְּגִימָטְרִיא
שֶׁשׁ מֵאוֹת
הָיָה לִידִידֵי
ב) בְּרָם
ירושלמי סוכה פ"ה ה
תבוא ג' ושי"ו ויעזקה

י ואתה שנאת מוסר ותשקך דברי אחרים:
 יח אסרת גנב ותרץ עמו ועם מנאפים
 חלקך: יט פיד שלחת ברעה ולשונך
 תצמיד מרמה: כ תשב באחיק תדבר בבו
 אמן תתן דפי: כא אלה עשית | והחרשתי

י ואנת סניתא מכסנותא
 דחסימאי וטלקתא
 פתנמי בתרד: יח אין
 חמיתא גנבא ורהיטתא
 בתרוי ועם גינפי שוייתא
 חולקך: יט פמד שלחתא
 למשתעי לישנא בישא
 ולישנך מדבקא למללא

נבלא: כ חתיב באחד תמליל פדבותא פבר אמן תשני דפיא: כא אלן עוברין גישין

רשי

(יח) ותרץ עמו. נמלית ללכת עמו: (יט) תצמיד מרמה. תרגיל אלך רמיה לדבר רעה. תלמיד, אגוסטוא"ש בלע"ו, כמו למיד פחיל (נמדנר יט טו):

מצודת דוד

את דברי התורה הנתונה בברית, תשא לבד על פיד לדבר בהם מן השפה ולחוץ, ובלא לב תדבר: (יז) ואתה. הלא בלב אתה שונא המוסר, והשלכת דברי אחרי גוף כדרך שמשליך האדם דבר אשר לא יתפרץ לראותו: (יח) ותרץ עמו. להתחבר אליו: חלקך. בחרת חלקך ללכת עם מנאפים: (יט) ברעה. לדבר הרע בעיני ה': תצמיד. תחבר עם המרמה, כי לא נפרדה המרמה מלשונך: (כ) תשב. כאשר חשב בין אנשים תדבר דופי אף באחיק, ואפילו בכן אמך שהוא ודאי אחיק: (כא) והחרשתי. מלהפרע לך על כל אלה, ולזה הדמה

אבן עזרא

שומרם: (יז) ואתה. המוסר שיסרתוך להיטיבך: (יח) אם, ותרץ. כמו רצוא ושוב, ויהיו שנים שרשים, או מלשון רצון ותרצה להתחבר עמו: (יט) פיד. לדבר

רד"ק

(יז) מוסר. הוא המצות שבין אדם לחבירו: דברי. הרי שאר מצות: (יח) ותרץ. כמו ותרצה, ענין רצון. כלומר רציתה להיות ירך עמו: (יט) ברעה. לדבר רעות על בני אדם. ואמר שלחת כאלו התרה אותו מלדבר רעות. גם זה מהעבירות שבסתר שמדבר בביתו רע מבני אדם או מאדם אחר בסתר: תצמיד מרמה.

מדרשי חז"ל

לספר חוקי, אמר לו הקב"ה לדואג הרשע מה לך לספר חוקי, כשאתה מגיע לפרשת מרצחים ופרשת מספרי לשון הרע מה אתה דורש בהם. ותשא בריתי עלי פיד, אמר ר' אמי: אין תורתו של דואג אלא משפה ולחוץ. (סנהדרין ק:).

(כ) תשב באחיק תדבר וגו'. תנו רבנן: והנפש אשר תעשה כיד רמה זה מנשה בן חזקיה שהיה יושב ודורש בהגדות של דופי, אמר וכי לא היה לו למשה לכתוב אלא ואחות ליטן תמנע, ותמנע היתה פלגש לאליפז, וילך ראובן בימי קציר חיטים וימצא דודאים בשדה. יצאה בת קול ואמרה לו, תשב באחיק תדבר בכן אמך תתן דופי

עבדתא ואורכית דתתוב
 חשבתא למהוי עד
 עלמין שלים אמרת
 בלכבד אהוי תקיף
 היכמד אוכחינד בעלמא
 הדין ואסדר דין גיהנם
 בעלמא דאתי קדמך:
 כב אתבוננו כדון דא רש
 יצרא בישא היך קרבן ר

(כא) דמית. סנור אמה ש
 צמעטיך הרעיס. (ויש מפנ
 מצודת ז
 דמית. מלשון דמיון ומחשבה:
 ואערכה. ענין סידור: (כב) נא.
 שימה

הבא: פן אמרוף. לענוש בעוי
 תודה. הזוכה קרבן ומתודה ג
 יעשה מעשיו בדרך מקרה וז

שאני ארך אפים וכאילו החו
 יודע הנסתרות כמוך, על כן
 לעיניך כמו ערכה לפני. והטי
 מה שדברה בסתר. ויאמר רב
 שמר שמרתי או שמור אש
 שמור כי אם בקמץ גדול, וכ
 מה יעשה במלת היות אה
 זולתה: (כב) ביני, שבחי אלז

הרעיס: דמית. חשבת שא
 הנסתרות. עתה אוכיהך וא
 שעשית שתדע כי אני ידע
 שהארתי לך העונש, עתה
 ויהיו ידועים מי הם הטובים
 בו פירוש אחר מפי זקן:
 והחרשתי אלה הרעות הארכ
 שדמית וחשבת שאהיה גוף

בריותיו על אחת כמה וכמה,
 לעיניך. (ילל
 (כג) זוכה תודה וגו'. ולמה
 שאחר שבאה עבודה באה
 יכבדני. (מגי

מִכְסָנוּתָא
וּמִלְקָתָא
: יח און
וְהִימָתָא
: פִּי שׁוּיָתָא
: שְׁלַחְתָּא
נָא בִישָׂא
א לְמַלְלָא
: דִּין בִּישָׂן

שֶׁאֵין לָךְ דִּין
זַנְר גַּנְאִי
: ס

י. ענין חבור.
דברי גנות:

: לדבר הרע
אנשים דבר
ולזה תדמה

דברי רמיה:
ברעה במי
ישתי בעבור

יך עם דברי
שב. כמושב
בן אמך. אף
ישתם אחת:
עשית. ולפי
זול מעשיך

מוך אוכיתך
מואל בר רב
החרשתי לכם.
נא ושמעתי
ליצרה ואת

הדין אוי לנו
לא היה יכול
שכטים היה
בי"ח לדין עם

תרגום

עבדתא ואורכית דתתוב
חשבתא למהוי עד
עלמין שלים אמרת
בלבבך אהוי תסוף
היכמד אוכחינד בעלמא
הדין ואסדר דין גיהנם
בעלמא דאתי קדמד:

תהלים נ

דְּמִית הַיּוֹת־אֱלֹהִים כְּמוֹךְ אוֹכִיחַךְ וְאֶעְרֹכָה
לְעֵינֶיךָ: כַּבְּבִינוּנָא וְאֵת שְׁכַחֵי אֱלֹהֵי פֶן
אֶטְרוּף וְאִין מְצִיל: כַּגְּזִבְחַ תּוֹדָה יִכְבְּדֵנּוּ
וְשֵׁם דְּרַךְ אֶרְאֵנוּ בִישַׁע אֱלֹהִים: פ

כב אתבוננו כדון דא רשיעיא דשלין אלהא דלמא אתבר תוקפכון ולית משויב: כג דרכה
יצרא בישא היך קרבן תודתא ותחשב ליה ומקור לי ודי יעדי אורחא בישא אחמי ליה

רש"י

(כא) דמית. סנור אמה שאהיה כמוך להתרלות
נמעשיך הרעים. (ויש מפרשים, דמית כי אינני

מצודת ציון

דמית. מלשון דמיון ומחשבה: אוכחך. מלשון ויכוח:
ואערכה. ענין סידור: כב נא. עתה: כג וישם. מלשון
שימה:

מצודת דוד

ותחשוב אשר אני כמוך לאהוב את הרע: אוכחך.
אבל דע אשר אתוכח עמך ואערוך לפניך את מעשיך.
ועל כולם תקבל גמול בעולם הבא: (כב) בינו נא
זאת. את אשר כל מעשי האדם שמורים הם לעולם
הבא: פן אטרופ. לענוש בעולם הבא, ואז אין דבר להציל עצמו בו, כי אפילו החשובה לא תועיל אז: זוכה
תודה. הזוכה קרבן ומתודה עליו ושב מעון הוא מכבד אותי בזה: וישם דרך. המשים דרכו, רוצה לומר לא
יעשה מעשיו בדרך מקרה והזדמנות, אבל ישים עניו ולבו על דרכו להבין הטובה היא אם רעה: בישע

אבן עזרא

ומציאי דכה. ודימה הרעה שתבא עליהם לטרף
האריה שאין מציל מידו, כי הרועה יוכל להציל
מהדוב או מהזאב. או אטרופ טרפה שאין מציל
מידו, כי הרועה יוכל להציל מהדוב ולא כמו
שיוצל מפי האריה: (כג) זבח. זה הוא יכבדנני: וישם
דרך. מי התברר לו הדרך הישר, כמו וישמו
וישכילו (ישעיה מא כ). והנה טעם וישמו כמו
ישכילו, ובי"ת בישע אלהים כמו ואראהו בישועתי

רד"ק

ואערכה לעיניך כי זו גדולה שברעות: (כב) בינו.
התוכחה, ושובו ממעשיכם הרעים אתם ששכחתם האל:
פן אטרופ ואין מציל. כי לא אאריך אפי עוד כי בא
יום המשפט: (כג) זבח. מי שיעשה זבח עם תודה,
כלומר עם התודות מעשיו הרעים וישוב מהם הוא
יכבדנני, שהוא תרד למצותי: וישם דרך. וכל שכן מי
שישים דרכו, כלומר שיתקן דרכו ולבו לטוב ולא
יצטרך לזכות: אראנו בישע אלהים. לפי שבזמן

מדרשי חז"ל

ישם דרך אראנו בישע אלהים. אמר ר' יהושע בן לוי:
כל השם אורחותיו זוכה ורואה בישועתה של ירושלים.
שנאמר: וישם דרך אל תיקרי וישם אלא וישם דרך אראנו
בישע אלהים. (מנ"ח ה.).
אמר רבי יהושע בן לוי: כל הזכות את יצרו ומתודה עליו

כריותיו על אחת כמה וכמה, שנאמר: אוכיתך ואערכך
לעיניך. (ילקו"ש).
(ג) זוכה תודה וגו'. ולמה תקנו תודה אחר עבודה,
שאתה שכאה עבודה באה תודה שנאמר: זוכה תודה
יכבדנני. (מגילה יח.).

ג. דָּבַר אַחַר אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה זֶה שְׁאֵמַר
הַכְּתוּב (תהלים נ. כא) 'אֱלֹהֵי עֲשִׂיתָ וְהַחֲרַשְׁתִּי דְמִיתָ הַיּוֹת
אֲהִיָּה כְמוֹךָ וְגו' מהו ר' שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן (שמות לב. ד) 'אֱלֹהֵי אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל' עֲשִׂיתָם
בַּמִּדְבָּר וְהַחֲרַשְׁתִּי לָכֵם לָמָּה שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְפִיִּס עָלַי וְאוֹמֵר
לִי (במדבר יד. יט) סֵלַח נָא וְשָׁמַעְתִּי לוֹ דְמִיתָ הַיּוֹת אֲהִיָּה
כְמוֹךָ דְמִיתָם אֶת הַצּוּרָה לְיוֹצְרָהּ וְאֶת הַנְּטִיעָה לְמִי שֶׁנְּטָעָה
אָמַר אֶעֱוֹרֵר כָּל לְעִינֶיךָ וְחָד אָמַר אֶסְדִּיר כָּל לְעִינֶיךָ אָמַר
לָהֶם מֹשֶׁה אֵינִי מוֹכִיחַ אֶתְכֶם עַל מַה שֶּׁאַתֶּם עֲתִידִים
לַעֲשׂוֹת אֲלֹא עַל מַה שֶּׁעֲשִׂיתֶם לְשַׁעֲבֵר בַּמִּדְבָּר כְּעֶרְכָּה מוֹל
סוף. ל

מסורת המדרש
ג. אלה עשית לקושי
תהלים השפ"ב מדרש
עורה כ"ד פכ"ד א
פכ"ד א במ"ד פ"ט ד
קד"ה פ"כ"ב פ"ח א
ש"ט פ"א פ"ד
לקו"ש י"ט הל' ה
קדחת תחפסת תהקנע

שה
את
אף
ה'
זם
בר
עו
ים
גד
זה
יה
הן
ון
.

ג. ד"א: אלה הדברים אשר דבר משה — דברי תוכחה הן — וזה שאמר הכתוב: —
"אלה עשית והחרשתי דמית היות אהיה כמוך אוכיחך ואערכה לעיניך" — מהו פירוש הכתוב:
"אלה עשית והחרשתי"? אמר ר' שמואל בר נחמן — תיבת "אלה" מרמזת לעוון העגל. שקראו
עליו: "אלה אלהיך ישראל", "עשית" — עשיתם במדבר, "והחרשתי" — שתקתי — לכם
— על זאת ולא העונשתיכם. למה? שהיה משה מפיס עלי — מיצה ומבקש מחילה ממני, ואמר
לי: "סלח נא" — ככתוב (שמות לד. ט) "וסלחת לעונינו" (ר"י) — ושמעתי לו — מלאחי בקשתו
וסלחתי לכם. וממשיך הכתוב ואומר "דמית היות אהיה כמוך" — השויתם אותי אליכם, דמיתם
את הצורה ליוצרה — השויתם את היוצר ליוצרה, ואת הנטיעה — השויתם — למי שנטעה —
שעל העגל שהוא יצור נברא. אמרתם: "אלה אלהיך", והשויתם אותו להקב"ה יוצר הכל, ומהו אוכיחך
ואערכה לעיניך? תרין אמוראין — שני אמוראים חלוקים במשמעות אומרו: "ואערכה לעיניך":
חד אמר — אחד מהם מפרשו אעורר כל לעיניך — זו כוונת הכתוב "אערכה", נוטריקון: "אעורר
כל" לעיניך — שבכל עת ענישה אעורר לכם גם את עונשכם — שהתחייבתם בעוון העגל — מעט מעט.
ואף שסלחתי רק לשעה דחיתי את עונשכם (וכמו שאיתא בגמ' (סנהדרין סב) על הפ' "וביום פקדי" וגו')
והביאו רש"י (שמות לב. לד) וחד אמר: אסדיר כל לעיניך — זו כוונת הכתוב "אערכה", שבעת
תוכחה אסדר ואערוך לפניך את עונותיכם ("אערכה" לשון סדר כמו "והבאת את השולחן וערכת את ערכו"
(שמות מ, ד) ותרגם אונקלוס "ותסדר ית סדריה"). אבל העונש מחול לכם, וכדאיתא (ברכות לב) גם אלה
תשכחנה — זה מעשה העגל" שאמרו עליו "אלה" אלהיך (ר"ל) ולדברי שני האמוראים יש למשה רבינו
לסדר לפניכם בתוכחתו גם את עוון העגל — וכך אמר להם משה לבני ישראל: איני מוכיח אתכם
על מה שאתם עתידים לעשות — כל העוונות שאני מפרט לפניכם, אין אלו עוונות שחושש אני
שתעברו עליהם להבא, שחאמרו שחושד אני בכם — אלא — מסדר אני העוונות ומוכיח לכם — על
מה שעשיתם לשעבר, — והם החטאים שעשיתם כבר: במדבר כערכה מול סוף — וכל אלו
רמזים על עוונות ישראל שהוכיחם משה וביניהם חטא העגל (ראה רש"י כאן).

ג.
ל.
ל.
ה.
או
זיו
ר'
ה.
ס.
?
י'
כר
י'
?
א'
ל.

מסורת המדרש
 א"ר יצחק בתחלה
 הוא סוכה נב. ילקו"ש
 שמואל קמ"ח. א"ר
 תנחום ילקו"ש כאן לו.
 א"ר אבא ילקו"ש
 תהלים תתמ

יצחק בתחלה הוא נעשה אורח ואחר כך הוא נעשה בעל
 הבית הדא הוא דכתיב (ש"ב יב. ד) 'ויחמל לקחת מצאנו
 ומבקרו לעשות לארח הבא לו' הרי אורח (שם שם, שם)
 'ויקח את כבשת האיש הרש ויעשה לאיש הבא אליו' הרי
 בעל הבית אמר ר' תנחום בר מריון אית פלבין ברומי
 דידעין למשתדלא אזל ויתב קמי פלטירא ועבד גרמה
 מתנמנם ומרי פלטירא מתנמנם והוא שמוט עגולא
 אארעא עד דהויא מצמת לון הוא משתפר עגולא ומהלך
 ביה אמר ר' אבא היצר הזה דומה לליסטים שפוף שהיה
 יושב בפרשת דרכים כל מאן דעבר הוה אמר הב מה
 דעלך עבר פקח אחד וראה שאין בו תוחלת לגזול לו
 כלום התחיל מכתתו כך במה דורות אבד יצר הרע דור

אמר רבי יצחק: כך יצר הרע מתנשא מרובו שאצל פתח לב האדם, ומתגבר ומתנשא עליו —
 בתחילה הוא נעשה אורח — היושב בפתח, ואינו מעיז לבקש מבעל הבית דבר גדול מדאי,
 ואחר כך — כשהאדם נכנע לו — הוא נעשה בעל הבית — המושל על האדם להטותו אל כל
 חפצו, הדא הוא דכתיב — זהו שאמר הכתוב, במשל האורח שאמר הנביא לדוד על חטאו:
 "ויחמל לקחת מצאנו ומבקרו לעשות לאורח הבא לו" — הרי — שבתחילה דימה הנביא
 את היצירהרע כמו — אורח, ולבסוף אמר: "ויקח את כבשת האיש הרש ויעשה לאיש הבא
 אליו" — "איש" — מושל — הרי — דימתו לבסוף, כמו — בעל הבית.

אמר רבי תנחום בר מריון: כך רובן יצירהרע על פתח לב האדם לפחותו ולהכניעו, כאשר
 — אית כלבין ברומי, דידעין למשתדלא — כאותם הכלבים הנמצאים ברומי, שיודעים לפתות
 בני אדם, כי — אזיל ויתבי קמי פלטירא — הולך הכלב ומתישב לפני חנותו של אופה —
 ועביר גרמיה מתנמנם — ועושה עצמו מהנמנם וישן, ולכן אין בעל החנות חושש מפגיעתו, והוא
 עצמו — ומרי פלטירא — בעל חנות האופים, מתנמנם — ואז הכלב — הוא שמוט עגולא
 אארעא — הוא זורק ומטיל, פתאום, את הככרות לארץ, עד דהויא מצמית לון — עד שהאופה
 קם ואוסף אותם — הוא משתפר עיגולא ומהלך ביה — הוא "מרויח" כבר אחת ובורח עפה,
 כך היצירהרע עושה עצמו בתחילה חלש ומתנמנם, כדי שהאדם יסית דעתו ולא יזהר ממנו, ואז הוא
 בא ותקפו פתאום.

דבר אחר: "לפתח חטאת רובין, ואלוף תשוקתו, ואתה תמשל בו" — אמר רבי אבא: היצר
 הזה, דומה לליסטים (— שורד) העושה עצמו — שפוף — חלש, שהיה יושב בפרשת
 דרכים, ומפני שהראה עצמו חלש לא ידעו בני אדם להזהר מלהתקרב אליו, כל מאן דעבר הוה
 אמר: הב מה דעלך — כל מי שעבר שם, היה השורד תוקפו ואומר לו: תן מה שיש עליך, ושורד
 ממנו כל מה שיש לו, עד אשר — עבר פקח אחד — משם, וראה — אותו מרחוק כפוף וחלש
 — שאין בו תוחלת — ומקוה, ויכולת — לגזול לו כלום, התחיל — הקדים הפקח הוה
 והתחיל — מכתתו — מכה בו ושובר כוחו וחילו, בעוד שלא יספיק הליסטים להתאושש ולהתגבר

ודי
בה'
פול:
לקי
שני
א"כ
שני
פול:
זמת
זמת
זרת
זים.
זדה.
זקה.

זמר
ענין
ש"ס
זסור
זבנן
זזוא.
זלקי
זזג'
זזה
זאלא
זדיין
זעשו
זצמך

זובה
זקדש
זעל
זגפי
זרים

זכי
זחיל
זגובה

ונעלה ששם אינו מגיע פגם התחטונוים, ושם נקרא הקב"ה יושב קדם. וזהו במוצאי מנוחה קדמנון תחילה, כי שבת במנוחה היא רעוא דרעוין ומשם יותר נקל להגיע לפתוח מקום עליון הנקרא יושב קדם. וזה קדמנון תחילה. והבן :

ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ כי אתה תבוא את העם הזה, וברש"י משה אמר לי' ליהושע זקנים שבדור יהיו עמך הכל לפי דעתן ועצתן. אבל הקב"ה אמר ליהושע כי אתה תביא את בני וגו' תביא על כרחם וכו'. ויש להבין הלוא חס ושלום שמשה אמר דבר אחד בתורה מפי עצמו ולא רק מה ששמע מפי הגבורה : ונראה דהנה יש קושיא בנגינות הטעמים. שלעיני כל ישראל מנוקדין בזרקא וחזק ואמץ בסגול ונמשך חזק ואמץ אחר תיבת ישראל, ולכאורה הי' צריך לנקד ישראל במפסיק ועי' רש"י מגילה (דף י"ב.) בד"ה קובל אני לך. וע"כ לומר שהפירוש הוא לעיני כל ישראל תהי' חזק ואמץ אבל בינך לבין עצמך תהי' שפל ברך. ומאחר שמקרא זה מדבר ביהוד מה שיעשה לעיני כל ישראל ע"ז סיים את בני הכל לפי דעתן ועצתן שידעו מקודם ששמעת דעתן ועצתן ועי"ז יסבכו עליך אף אם לא תעשה כפי עצתן ידעו הכל שרוח ה' שעליך לא הסכים לעצתן, אבל באם לא השמע כלל לדעתן פן יולד ספק בלבם שאתה עשית מדעת עצמך, ואלמלי שמעת עצתן היית מסכים להם. אבל מקרא שלאחריו שאיננו מדבר כלל לעיני כל ישראל רק המעשה אשר יעשה באמת נאמר כי אתה תביא ברוח ה' אשר עליך ולא השמע את עצתן כלל :

הנה שבת זו האחרונה שבסנה, ויש לתקן בה מה שהחסיר בכל שבתות השנה דביקות ועונג שבת, וכאשר שבת זו היא בעונג ודביקות כדת ומתקן בה כל שבתות השנה, כל האורות מכל שבתות השנה כולם נקבצו באו בשבת זו. וזה שמפטירין בה שוש אשיש

בה' תגל נפשי באלקי. וכעין זה יש לומר בכל שבת מתקנין בה כל ששת ימי המעשה, וע"כ כל האורות של כל ימי השבוע כולם נקבצו באו בה. וזה שאנו אומרים בזמירות צדקהם תצהיר כאור שבעת הימים, ובתרגום (ישעי' ל' כ"ו) בפסוק ואור החמה יהי' שבעתיים כאור שבעת הימים מתרגם אור שבעת הימים כפל האור שבע פעמים, וכן פירושו כאן :

דמקץ שבע שנים וגו' תקרא את התורה הזאת →

נגד כל ישראל באזניהם הקהל את העם וגו'. הענין מה שהי' המלך קורא את התורה לאחר שנת השמיטה, דלכאורה הי' יותר נכון בתחילת שנת השמיטה שיהי' להם פנאי כל השנה ללמוד. אך הענין הוא, דהנה יש להבין עיקר ענין הקריאה שהי' המלך קורא למה, דמה הידש להם המלך בקריאתו התורה, הלא תורה שבכתב כתובה לכל. אך הענין דהנה ברמב"ם ז"ל (פ"ג מהל' מלכים ה"ו) שמלך לבו הוא לב כל קהל ישראל, ע"כ. וזאת היתה הכוונה בקריאת התורה ע"י המלך, מהמת שלבו לב כל קהל ישראל וכנסו דבריו בלב כל העם בעומק לבם. וזהו כוונת ירבעם שעשה עגלים ולא הניחם לבוא לירושלים, היינו שהי' חושש שאם יבואו לירושלים וישמעו הקריאה מרחבעם יכירו וידעו כי לו המלוכה כאשר דבריו יחדרו לתוך לבות בניי' :

ולפ"ז יובן איהור הקריאה, שלזה צריכין מקודם הכנה רבה להכין מקום בלבם לקבל הדברים, ולזה היתה הקריאה לאחר שנת השמיטה. כי ענין שמיטה פירשו המפרשים שיהיו פנויים ממלאכתם ומעבודת האדמה להסתכל בתוך עצמם, וזאת היתה להם הכנה שיכנסו ויפעלו הדברים בעומק לבם :

וכעין זה יש לפרש דברי הגמ' יומא (ל"ט.) וכבר אמר אנא ה' ונשמע קולו ביריחו, היינו שכה"ג הי' מכניס אלקות בלב כל השומעים, וביוה"כ היתה נכנסת לעומק לבם הנקודה הפנימית, כי עשרת ימי החשובה הם כנגד עשרת העמקים ובתשעת

הימים שקודם יוה"כ נפתחו ט' עמקים, וממילא ביוה"כ נכנסת האלקות בעומק העשירי הנקודה הפנימית שבלב. וזה הפירוש ונשמע קולו ביריחו, דאיתא במקובלים כי בחטא אדה"ר נתקלקלו כל החושים, הוץ חוש הריח שלא נתקלקל, וזהו הפירוש ביריחו מלשון ריח זה נשמה כדאיתא בגמ' ברכות (ט"ג:): איהו דבר שהנשמה נהנית ממנו זה הריח, וזאת היא הנקודה הפנימית שבלב האדם:

L

וילך ושבת שנת תרע"ח

7 במדרש הנחומא וילך משה וידבר את כל הדברים האלה אל כל ישראל, אין וילך אלא לשון תוכחה שנאמר לכו חזו מפעלות אלקים, ויש להבין איוו תוכחה יש כאן, ומה הראי' מהכתוב שהביא:

וּנְרָאָה לַפֶּרֶשׁ עֲפָי דְבְרֵי הַמְדָר (ריש פ' דברים) אוכיחך ואערכה לעיניך הרין אמוראין חד אמר אעורר כל לעיניך והד אמר אסדר כל לעיניך, ויש לפרש עפ"י נה דאיתא בב"ר (פ' כ"ב ס"ו ו') משל על יצה"ר, א"ר הנחום ב"ר מריון אית כלבין ברומי דידעין למשתדלא, אויל ויתיב קמי פלטירא ועביר גרמי' מתנמנם ומרי פלטירא מתנמנם והוא שמיט עיגולא אארעא עד דהויא מצמית לון הוא משתכר עיגולא ומהלך ב' :

וּנְרָאָה שזוהו משל על ההטא עצמו שממנו נעשה מלאך משחית ומטמטם את הלב ומחשיך את העינים למטה ועולה ומקטרג למעלה ועוד כחות רעים שמושך עליו בחבלי הטאטא בסוד עבירה גוררת עבירה, ואת אלה המשיל לכלבים שברומי שעושין עצמן כישנים, כי לולא שעושין עצמן כישנים הי' האדם מרגיש מה נהיתה עמו שנשתנה ונהפך לאיש אחר, וכמו להבדיל בנביאים ששורה עליהם רוה"ק כתיב (ש"א י') ונהפכת לאיש אחר, כן את זלעז עשה אלקים, שאיש ישורים עליו כחות רעים הנ"ל הי' צריך להרגיש מה הוא לו, וכמו שנפל מן הגג וגשתברו כל עצמותיו, והי' בהכרח קודע את

בשרו מעליו ועושה תשובה בכל כהו, אבל בתחבולה עושין עצמן כישנים ואינן מראין תיכף את ממשלתן אל האדם לתקפהו בכח אלא לאט לאט מקררין אותו ומושכין אותו מעט מעט והאדם אינו מרגיש ועי"ז מפילו לשנת כאמרם ז"ל (שבת ק"ה:): היום אומר לו עשה כך וכך, ע"ז אמר אעורר כל לעיניך כלשון היקיצה מן השינה כמו המעורר את הישן, והיא הבטחה מהשי"ת שזוהו הפתח לתשובה, וכבמדרש (ב"ר פ' י"ט) בפסוק ותפקחנה עיני שניהם, וכי סומים היו, משל לעירוני שהי' עובר לפני חנותו של זגג והי' לפניו קופה מלאה כוסות ודייטרוטין והפשיט במקלו ושיברן, עמד ותפשו, א"ל ידע אנא דלית אנא מהני ממך כלום אלא בא ואראה לך כמה טובות איבדת, כן הראה להם כמה דורות איבדו, ובוודאי לא הי' זה לריק אלא עי"ז התעורר בתשובה אחר כך: וז"ל אסדר כל לעיניך היא הבטחה נגד תחבולה אחרת, כדי שלא ירגיש האדם נותן לו ריות בין הדבקים לעשות גם מעש"ט בינתיים שלא ירגיש ויראה שרוח אחרת עמו כי פעם משכהו לעבירה ופעם גם למצוה, וזהו שוחד להאדם לעורר את עיניו שלא ידע שהארוב יושב לו בחדר, ובאמת שגם מעש"ט האלו הם לברות לשיניהם, כמ"ש הרמב"ם (הל' תשובה פ"ז ה"ז) עושה מצוות וטורפין אותן בפניו שהפירוש חוטפין כמו טרף טורף, אבל האדם אינו מרגיש מה הוא לו כי העבירות הן בתוך תערובת מצוות ומעש"ט, והבטיח הקב"ה שיסדר כל לעיניך, היינו שיהיו העבירות כדורין לנגד עיניו אחת אצל אחת בלי הציצה ביניהן, ועי"ז יראה האדם העבירות כהר גבוה וקשה, וכענין דברי המדרש הנ"ל בפסוק ותפקחנה עיני שניהם, וזהו הפי' אסדר כל לעיניך:

וְיֵשׁ לומר עוד שתרווייהו איתנייהו ולא פליגי אהדדי, כי אעורר כל לעיניך הוא בלב שמזעורר משנתו כי ידוע שהשינה מתיחסת ללב שנתאסף בו הדם וכל כחות הגוף בעת השינה, ואסדר כל לעיניך הוא במוח

ושכל כי התעורבות מערבבין ומוו השכל שתעודתו לברר הדברי ויש לומר עוד שבאשר כתוב אוכיחך לעיניך, תוכחה היא בדיבור כמו עם חברו, ודיבור הוא המעורר את כמ"ש (בראשית ל"ד ג') וידבר הנערה, (ישעי' מ' ב') דברו על לב י ועי"כ איכא מ"ד דכמו דאוכיחך שהו שהוא המעורר את הלב כנ"ל, כן דאערכה לעיניך נמי הוא התעוררו ועי"כ אמר אעורר כל לעיניך, ואי שבאשר כתיב לעיניך ועינים כינו בכל מקום, ע"כ פירש אערכה אסדו לפקוח העינים שהוא במוח ושכי בפירושא דלישאנא פליגי, אבל בעיקר מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פ וי"ל שזוהו שאמרו ז"ל (ויקרא פ' ו אורי בריה וישעי ביוהכ"פ, מתיחס לשכל וישועה מתיחסת ללב נפקח השכל ומאיר עיניו של אדם מעמדו ומצבו, וביוהכ"פ נתעורר ו שבו משכן הנפש ובלשון המקובלים ו ולעומתו הוא הצום עינוי נפש, ובר בחי' הראש שבו משכן השכל ע" לשמוע קול שופר, וזהו יודעי תרועה, היא במוח, ויש לומר שבר"ה איתנייהו שהראש הוא כולל הכל, וי שזוהו תקיעה ותרועה, דבתיקוני הזוהר כ"א מ"ט), שתקיעה מן מוחא ושברים כד"א לב נשבר ונדכה וגו' : ובזוהר יש לפרש דברי הרמב"ם (פ' תשובה ה"ד) שתקיעת שופר בדבר עורו ישנים משנתכם ונרדמיכם מתרדמתכם וכו', שלכאורה הוא כפי אבל לפי דרכנו בדקדוק נאמר עפ"י"מ למעלה ששינה מתיחסת ללב, ותרדמ שמתחסת לשכל וכמ"ש (ישעי' כ"ט נסך עליכם ה' רוח תרדמה ויעצם את וזהו הרמו שבשופר שתקיעה שבמוח הנרדמים שהוא חשכת השכל, והשברי בלב נשבר מעוררין הישנים שהוא הלב:

אכל
מראין
וכח
אותו
מפילו
ומר לו
לעיניך
יר את
הפתח
בפסוק
משל
ל זגג
ארטין
אל
אלא
הראה
הי זה
כך
נגד
האדם
ז גם
שרוח
ופעם
יר את
בחדר.
לברות
ה פ"ז
בפניו
האדם
ירת הן
זקב"ה
כירות
זציצה
כהר
הג"ל
הפי
פליגי
ז בלב
זיחסת
הגוף
במות

ושכל כי התעורבות מערבבין ומונעין כח השכל שתעודתו לברר הדברים ; ויש לומר עוד שבאשר כתוב אוכיחך ואערכה לעיניך, תוכחה היא בדיבור כמו המתוכח עם חברו, ודיבור הוא המעורר את לב זולתו כמ"ש (בראשית ל"ד ג') וידבר על לב הנערה, (ישעי' מ' ב') דברו על לב ירושלים. וע"כ איכא מ"ד דכמו דאוכיחך שהוא דיבור שהוא המעורר את הלב כנ"ל. כן נמי הא דאערכה לעיניך נמי הוא התעוררות הלב, וע"כ אמר אעורר כל לעיניך. ואיכא מ"ד שבאשר כתיב לעיניך ועינים כינוי לשכל בכל מקום. ע"כ פירש אערכה אסדר, שהוא לפקוח העינים שהוא במוח ושכל. ורק בפירושא דלישנא פליגי, אבל בעיקר הדבר מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ; וי"ל שזהו שאמרו ז"ל (ויק"ר פ' כ"א ד') אורי ברה"ה וישעי ביוהכ"פ, שאור מתיחס לשכל וישועה מתיחסת ללב, ובר"ה נפקת השכל ומאיר עיניו של אדם להבין כעמדו ומצבו, וביוהכ"פ נתעורר גם הלב שבו משכן הנפש ובלשון המקובלים הוא רוח, ולעומתו הוא הצום עינוי נפש, ובר"ה הוא בחי' הראש שבו משכן השכל ע"י מצות לשמוע קול שופר, וזהו יודעי תרועה, שהדעת היא במוח. ויש לומר שבר"ה תרוייהו איהנייהו שהראש הוא כולל הכל, זיש ליר, שזהו תקיעה ותרועה, דבתיקוני זוהר (תיקון כ"א מ"ט), שתקיעה מן מוחא ושברים מליבא כד"א לב נשבר ונדכה וגו' ;

ולפי האמור יש לפרש כפל הדברים שבפרשה וילך משה וידבר את כל הדברים וגו' ויאמר משה וגו' ואינו מפורש הליכה זו מה טיבה, אנה הלך ולמה הלך, והמפרשים התעוררו בזה, ולפי דרכנו י"ל דהנה ידוע שדיבור הוא קשה ואמירה היא רכה, ובאמת שהמאמר שבפרשה הוא פיוס לישראל כמ"ש הספורנו, ולפי"ז מה דפתח וילך וידבר שהוא קשה איננו קאי על המאמר דבסמוך שהאמירה היא רכה ופיוס, ובהכרח לומר שעל התוכחות דבתרי' קאי כמו כי אנכי ידעתי את מריך ואת ערפך הקשה וכדומה, אלא שהקדים להם דברי פיוסין ; ולפי"ז יש לפרש הא דוילך משה שאיננה הליכה גשמית אלא רוחנית, והיינו לתוך לבם של ישראל והכניס בהם כח שכלי להסתכל בעינא פקוחה על העבר ועל העתיד ולפקוח עינים עורות, והיא היישרת המוח והשכל כענין אסדר שהוא בשכל, והוא כענין שבזוה"ק דאהפשטותא דמשה בכל דרא ודרא, ואיתא בספה"ק שהיינו הך דאיתא בכמה מקומות בש"ס (שבת ק"א : ועוד) משה שפיר קאמרת, שכינה את הת"ה בשם משה באשר באה בו התפשטות משה להאיר עיניו בהלכה זו, כן נמי יש לפרש הא דוילך משה שהלך לתוך לבו של כל אחד מישראל שבאותו הדור, וידבר את הדברים האלה, הוא היישרת הלב כמו שאמרנו למעלה שהדיבור הוא מעותד לעורר הלבבות, והוא כעין אעורר כל לעיניך, וחיבות אל כל ישראל קאי על שיניהם על וילך משה ועל וידבר את כל הדברים האלה כאילו הי' כתוב וילך משה אל כל ישראל וידבר אל כל ישראל ; וזהו המאמר שבתנחומא הנצב פתח דברינו אין וילך אלא לשון תוכחה, היינו שבמה שהלך לתוך לבם והפקיח את עיניהם לראות מה שלפניהם אין לך תוכחה גדולה מזו, וכעין שהגיד כ"ק אבי אדמו"ר זצללה"ה בהא דאמרו ז"ל (שבת פ"ז), ויגד משה דברים שקשים לאדם כגידין, כי תרגום של ויגד הוא ואחוי, היינו שהראה אותם עד היכן הדברים מגיעים ובשביל מראה זו שהראם הלב ;

הי' קשה כגידיים יותר מאם הי' אומר להם כמה פחדים ואיומים. והילוך זה איננו גשמי אלא רוחני לתוך לבם. וע"ז הביא ראי' מהכתוב לכו חזו מפעלות אלקים שאין לכו זה הליכה גשמית אלא רוחנית שילכו להסתכל בעין השכל. כן נמי הפירוש בכאן הליכת נשמה לתוך לבם שיסתכלו בעין השכל כנ"ל: ואפשר עוד לומר היות ידוע שמוסף יוהכ"פ מתייחס אל מרע"ה. ע"כ איננו רחוק שהתעוררות ישראל ביוהכ"פ נמי היא מכח מרע"ה שעדיין זורח הוא שם ללבו של כל אחד מישראל בכל יוהכ"פ. וי"ל שזה מתחיל משבת של קודם יוהכ"פ כי שבת היא מתנת משה כמה שאנו אומרים ישמח משה במתנת חלקו. ומשבת שקודם יוהכ"פ מתחיל קול דודי דופק על מיתרי לב ישראל לעוררם בתשובה כמו אז כן עתה. וע"כ נקראת שבת זו שבת תשובה:

L

וילך ושב"ת שנת תרפ"א

בתנחומא וילך משה וידבר וגו' אין וילך אלא לשון תוכחה שנא' לכו חזו מפעלות אלקים. ויש להבין הראי'. וגם מהו וילך זה לשון תוכחה, אדרבה כל הפרשה היא פיוס לישראל שלא ידאגו על מיתתו כמ"ש הרמב"ן:

ונראה דהנה יש לדקדק בלשון וילך להיכן הלך, שאין לומר שהלך מביתו למחנה ישראל. שלא יתכן לדבר ליחידים רק לקיבוץ כולם יחד, ובמחנה ישראל לא הי' כולם מקובצים יחד במקום אחד אלא איש איש באהלו. ובודאי לא יתכן לומר שהלך לאוהל אחר אוהל לחזור ולדבר בכל אוהל ואוהל: ונראה לפרש שלפי רוממות משה בעת הזאת שנתעלה מישראל, כאשר בא לומר להם דברים לעורר את לבם, הי' צריך מקודם לירד ממדרגתו להתקרב אליהם. וזהו הפירוש של וילך משה שאיננו הילוך גשמי אלא הילוך רוחני ממדרגתו הנעלה למדרגת ישראל. והנה זה עצמו הוא תוכחה שהרגישו את מהותם

ומצבם כמה הוא נמוך ולאן הוא נוטה. עד שמרע"ה לא הי' יכול לדבר אתם. עד שהי' מוכרח לירד מקודם ממדרגתו [כי בודאי הרגישו זה ישראל, ואולי הי' ניכר בקירון אור פניו] לעומת שלרגלי דביקות שהיו צריכין להיות דבוקים במשה. היתה התרוממות משה צריכה להשפיע גם עליהם רוממות מדרגה. אבל לא הי' כן. וא"כ באין אומר ואין דברים הי' להם ענין זה תוכחה שלימה:

וזהו שמביא ראי' שוילך הוא לשון תוכחה ממה שנאמר לכו חזו מפעלות אלקים. שלכאורה תיבת לכו מיותרת. אבל הפירוש הוא שילכו ממהות הנמוכה לגבוהה הליכה רוחנית ואז יתכן שיחזו מפעלות אלקים. כי מפעלות אלקים אף כי הן נגליו וידועין לכל מ"מ אינן נגליו לכל איש ואיש אלא כפי הכנת לבבו כאמרם ז"ל (ר"ה כ"ו): אעפ"י שזה שמע וזה שמע זה כוון לבו וזה לא כוון לבו. וכענין שבזוה"ק (פ' יתרו) וישמע יתרו וכי יתרו שמע וכל עלמא לא שמעו והא כתיב שמעו עמים ירגזון. אלא כל עלמא שמעו ולא אתברו והאי שמע ואתבר ואתכפא מקמי דקב"ה ואתקרב לדחלתיה. וממוצא הדברים שרק יתרו נקרא ששמע וכ"ע נחשבים שלא שמעו. והטעם ששמעו רק שמיעו: חיצונית ולא נתפעלו. וכן זה לימוד לע' למ' שלשמיעת ולראיית מפעלות אלקים צריכין להכנס ברגש הנפש. וע"כ הקדים לומר לנו הליכה רוחנית. וזה ראי' וילך דהכא דפירושו הליכה רוחנית שזו עצמה היא תוכחה כנ"ל:

ונראה שזהו ענין עשיית קודם יוהכ"פ. שעשיית הם הילוך רוחני לזכות ליוהכ"פ וכענין שכתוב (ישעי' ט' א') העם ההולכים בחושך ראו אור גדול. אבל אותם הממעטים בהילוך רוחני זה, אינם נקראים הולכים אלא יושבים. וכענין סיפא דקרא ייטבי בארץ צלמות אור נגה עליהם. היינו אור נגה עליהם לבר ולא אור גדול:

שנת תרע"ב

האיזינו השמים ואדברה וגו' פירש עדים בדבר. ויש להבין ה' אין אומר ואין דברים. ונראה דה' בספרי הי' ר' מאיר אומר כשהיו זכאים היו מעידים בעצמם וכו' קלקל וכו' העיד בהם שבט יהודה ובנימי שבט יהודה וכו' העיד בהם את הנבי ומונה והולך עד העיד בהם את הנ ונראה הפירוש דהנה כתיב (קהלת ו' אדם תאיר פניו. והיינו בריאתו של אדה"ר היתה כתנות או נקבו הי' מכהה גלגל חמה. ואח"כ החטא נמשך להם כתנות עור. ומ"מ הזדככות ההומר כן יתראה בו כ שבפגמימותו שפולש ובוקע דרך החו אור הנראה מעבר לזכוכית. וע"כ קרן עור פניו היו יראים להסתכל ו נודרך חומרו תכלית הזיכוך. ובמדרו פ' ל' מונה ו' כתות של צדיקים שעתידיים להקביל פני השכינה ופניו לחמה ולבנה וכו'. ולפי"ז יובן העו מעידים בעצמם כשהם זכאין. שה האור החופף על פניהם. ואם הי' המעט שמץ באיש לא הי' האור מאי כ"כ. א"כ הי' בעצמו עד ממהר. וכי אותו הי' יודע מהותו. אך קלקלו ולעולם אין האור מאיר בפניהם לע"ל כבמד"ר הנ"ל. העיד בהם שב ובנימין שעדיין נאמנו את ה' רו היו מגושמים כ"כ. קלקלו שבט יהוד בהם את הנביאים שעדיין היו מוכ ידוע שפגם הדור פוגם בצדיקי הדו היתה נראה בפני הנביאים מהו קלקלו בנביאים היינו דאסגי מסאבותא עד שגם פני הנביאים לא היו לעו יאירים ושוב לא הי' אפשר שתהי בהם מהות הדור. העיד בהם את השמי היינו שבאם שמים וארץ על מכונם על כשרון ישראל. וזהו הענין שהע

אֲשַׁבְּחָא וְשִׁירָא דִּי אָמַר
אָדָם קְרַמָּאָה עַל יוֹמָא
דְּשַׁבְּחָא: בְּטֹב לְאוֹדָאָה

וְאֶרְאֶהוּ בִּישׁוּעָתִי: פַּ צְבֵּא מְזֻמֹּר שִׁיר לְיוֹם
הַשַּׁבָּת: בְּטוֹב לְהַדוֹת לַיהוָה וּלְזַמֵּר

רש"י

(ב) מזמור שיר. של לויים (נביאים): ליום השבת. שאומרים אותו כשנמות, והוא מדכר צענין העולם

מצודת דוד

ואראהו. בעיניו יראה כימיו תשועת ה': (א) ליום השבת. המזמור הזה הוקבע לזמר על הדוכן כשבת: (ב) טוב

אבן עזרא

והפרד כבודו מעל גופו אראהו בישועתי. הטעם שיהנה מזיו שכניה, וזאת היא ישועת השם כאמת, או רמו לימות המשיח: (א) מזמור שיר ליום השבת. באמונת הלב ולזמר בפה ובגרון:

רד"ק

(א) מזמור. ביום השבת היו אומרים זה המזמור בבית המקדש. ויש במזמור מענין שבת כמו שאפרש: (ב) טוב. יום השבת טוב להודות בו לה' משאר ימי

מדרשי חז"ל

יום, שנים עשר של ערב שבת ושנים עשר של ליל שבת ושנים עשר של שבת. (שם). טוב להודות לה'. אמר אדם כי ילמדו כל הדורות שכל מי שהוא משורר ומזמר לשם עליון ומודה על פשעיו ועוֹבוֹ, ניצל מדינה של גיהנם. (פרקי דרבי אליעזר).

טז) וראהו בישועתי. א"ר אבהו: זה אחד מן המקראות הקשין שישועתן של ישראל היא ישועתו של הקב"ה. (שם). מזמור שיר ליום השבת. רבי יצחק פתח: ראו כי ה' נתן לכם את השבת, מהו ראו, א"ר אמי: מרגליה דיהביית לכוּן, א"ר יצחק: כל עסקה של שבת כפול, עומרה כפול, קרבנה כפול, עונשה כפול, מתן שכרה כפול, אזהרותיה כפולות ומזמורה כפול. מזמורה כפול דכתיב מזמור שיר ליום השבת. (תנחומא).

מזמור שיר ליום השבת. א"ר לוי: המזמור הזה אדם הראשון אמרו. פגע אדם הראשון בקין א"ל מה נעשה בדינך א"ל עשייתו תשובה ונפטרתיו, התחיל אדם הראשון מטפח על פניו, אמר כך הוא גדול כחה של תשובה ולא הייתי יודע, מיד עמד אדם הראשון ואמר מזמור שיר ליום השבת. רבי שמעון אומר: המזמור הזה אדם הראשון אמרו. לפי שבא יום השבת ונעשה סניגור לאדם לפני הקב"ה, ואמר רבון העולם בששת ימי המעשה לא נהרג איש בעולם ובי אתה מתחיל זו היא קדושתו וזו היא ברכתו, וניצל אדם הראשון מדינה של גיהנם בזכות השבת. וכשראה אדם כחה של שבת, התחיל משורר מזמור שיר ליום השבת. א"ל השבת, ולי אתה אומר הימנון, אני ואתה נאמר הימנון להקב"ה טוב להודות לה'. (ילקוט ש).

מזמור שיר ליום השבת. שלא שמשה עמוד אפלה. אתה מוצא בכל יום כתוב ויהי ערב ויהי בקר, יום השבת אין כתיב עמו ערב. א"ר לוי בשם רבי נזירא: ל"ו שעות היה

נושאי הפרק

- (א"ד) טוב להודות לה' ולזמר לשמו.
- (ה"ו) טעם ההודאה על גבורותיו ומעשיו הנפלאים.
- (ז"י) הצלחת הרשעים המדומה, בכדי להשימדם.
- (יא"ב) הצדיק רואה במפלת הרשעים.
- (יג"ט) שלות הצדיקים ואריכות ימיהם בטובה.

אריזון
ירמזם
מטול
ותרעי
גבניה
ותצלי
יתיה
ר. ארי
זקוקת:
צאהו.
לו:
ובעת
כפי
בדהו
מלא,
ע לו
י כל
אורך
נפשו
ירוש
אם
יראל
בעת
שהוא
וכן
גדול
כעס
היתה
היתה
טיבני
סתני
כך
מצר,
לפי
בדו.

נכאית ונרובית
נחמד נחמד
כגודל גורג נכאית

יב ואסתכלת
באובדנא דמעיקי בקימין
עלי לאבאשא שמעון
אודני קל תבירדהון:
יג צדיקא היך דקלא

בשמון רענן: איב ותבט עיני בשורי בקמים
עלי מרעים תשמענה אזני: יג צדיק
כתמר יפרח פארז בלבנון ישגה:

ילבלב פרין היך ארזא בלבנון יסגא ויעפר שרשין:

רש"י

(יב) בשורי. נעוייני, כמו נסורתי: בקמים עלי מרעים. על הרשעים הקמים עלי שמעו אזני מאחורי הפרגוד שלא יועילו לבלות אותנו. כן שמעתי: (יג) צדיק כתמר יפרח וגו'. כמנר לעשות פירות, וכלאו בלבנון להחליף גזעו:

מצודת ציון

מצודת דוד

רענן. ענין לחות ודשן. כמו והיה עלהו רענן (ירמיה ז ט):
יב בשורי. ענין הבטה. כמו אשורנו ולא קרוב (מגדל כד
ז): יג ישגה. יתרבה גדלו. כמו ישגא אחר (איוב ט יב):

(יב) ותבט עיני. עיני תראה חפצה כהאויב המביט בי
בעין רעה: בקמים. כעת יקומו עלי מרעים תשמענה
אזני מה שחפצה לשמוע, והוא אכזב המרעים:
(יג) כתמר יפרח. יעשה פרי בכנים וכבנות כתמר

הזה הפורח להוציא פירות: ישגה. יתגדל ויעלה מעלה מעלה כקומת הארז אשר בלבנון:

אבן עזרא

הם אויביו, כדרך הלא משנאיך ה' אשנא (לקמן קלט
כא). אמר הפך זה צדיק כתמר שהוא עומד שנים
רבות. ואמר רשעים שהם רבים, וצדיק כי הם
מעטים, והמשילו בעץ נותן פרי הדר, גם יפרח
וישגא כעץ החזק בלבנון והוא הארז, והמשיל
הרשעים לעשב ולציץ השדה שאינו עומד כי אם
מעט:

(יב) בשורי. תאר, כמו וסורי בארץ יכתבו
(ירמיה יז יג) מגורת שוררי, וטעם ותבט שראה
בעיניו נקמתו מאויביו הרשעים הנמצאים עמו, וככה
תשמע אזנו כאויביו שאינם נמצאים. ובעבור
שהזכיר בקמים עלי פירש כי הם מרעים, והבי"ת
ישרת בעבור אחר, כאילו כתוב במרעים: (יג) צדיק.
הגיד כי אויבי השם ואויביו יאבדו, ואויבי השם

רד"ק

מכל האילנות. ואמר בלבנון שהוא יער בארץ
ישראל, דיבר על ההוה: ישגה. יגדל ויפרח, ועל
רוב הגידול יאמר ישגה שהוא ענין הריכוז, שהוא
כמו שגיא כח שפירושו רב כח, וכן תרגום רב
שגיא:

(יב) בשורי. כמו בשוררי, שפירושו אויבי שמביטים
לרעה. ומלת בשורי תאר ובא בשורק כמו נחלץ
חושים (במכור לב יז): וטעם ותבט. תשמענה. כלומר
ראתה בהם עיני ושמעה מהם אזני מה שחשבתי:
(יג) צדיק. המשילו לתמר ולארו לפי שהם גבוהים

מדרשי חז"ל

(יג) צדיק כתמר יפרח. זה אהרן, והנה פרח מטה אהרן
לכית לוי. מה תמרה זו נוטעין אותה והיא מעלה
שורשין מכל צדדיה אף אהרן, אלעזר בנו פנחס בנו,
אבישוע בנו. (תנחומא). מה תמרה זו וארז אין בהן לא
עקומין ולא סקוסין, כך צדיקים אין בהם לא עקומין ולא
סקוסין. מה תמרה וארז צילן למרחוק, כך מתן שכון של
צדיקים רחוק. מה תמרה וארז כל מי שעולה לראשם ואינו
משמר את עצמו הוא נופל ומת, כך כל מי שבא להודווג
עם ישראל סוף שהוא נוטל את שלו מתחת ידיהם. מה
תמרה זו אינה עושה פחות לשלושה אנבונין (אשכולות של
פרוח), כך אין ישראל חסרים פחות משלושה צדיקים
בעולם כאברהם יצחק ויעקב, חנניה מישאל ועזריה, מה
תמרה גדולה מכל האילנות כך ישראל. (ילקוט ש).

(יג) צדיק כתמר יפרח וגו'. מאי דכתיב צדיק כתמר
יפרח כארז בלבנון ישגה, אם נאמר תמר למה נאמר
ארז. ואם נאמר ארז למה נאמר תמר, אילו נאמר תמר ולא
נאמר ארז הייתי אומר מה תמר אין גזעו מחליף אף צדיק
חס ושלום אין גזעו מחליף לכך נאמר ארז, ואילו לא
נאמר תמר הייתי אומר מה ארז אין עושה פירות אף צדיק
חס ושלום אין עושה פירות לכך נאמר תמר. (תענית כה. א).
צדיק כתמר יפרח. מה תמר זה נאה כמראהו וככבודו
וכל מעשיו טובים ומתוקים לפני הקב"ה. כארז בלבנון
ישגה. מה ארז זה שרשיו מרוכים ואפילו כל הרוחות
שבעולם באין עליו אין מוזיין אותו ממקומו, כך דוד כחו
ומעשיו לפני הקב"ה אפילו כל האומות כאין עליו אין
מוזיין אותו ממקומו. (פרקי דרבי אליעזר).

את פלחא לט
 כא ואנא קימתכון
 כמנצב גפנא
 כולכון עברי
 ואיכדין אשתנתון
 בעובדיכון מקלקל

(כא) נטעתיך שורק
 הוספתי לך על שצע מל
 מצ
 רענן. ענין לחות ורטיב
 צועה. ענין טלטול ונו
 צועים וצעהו (לקמן מה י
 וכן ויטעהו שורק ישעיה
 נב
 גפן משובת. וחוזר ומ
 נהפכת למולי להיות

מצותיך, והכתוב אעב
 עשית כן, אלא בנוח
 לעבוד עבדים כמו שא
 גבוהה וגו': צועה וזנ
 אחרים כמו הזונה שזו
 כך תחשוק וזנה אחר
 רוב דברי יחזקאל, כן
 אחד, ואחר כך עבדים
 גבעה ומעץ רענן אן
 הולכת ונוסעת ממקום
 (ישעיה נא יד), וכן צוע
 פועל יוצא: (כא) ואנ
 שבמיני הגפן, ואומר נ
 זה על אברהם. אמר ז
 נכריה, כי מטעחך היה
 שיצא ממנו גם כן פרי
 טובים, ואיך נהפכת ל
 הרע, והוא נכרי למטע
 כמו נכרי וזר כאילו

(כב) כי אם תכבטי
 צעקה לאדם בין
 וגזר דין דצבור מי מ
 מרעה לכן וכתוב כי ז
 נכתם עונך לפני, מאי י
 גזר דין, לא, אידי ואיז
 בגזר דין שיש עמו ש
 שבו

מְצָרִים לְשָׁתוֹת מִי שְׁחֹר וּמֵהֶלֶךְ לְדָרֶךְ
 אֲשׁוּר לְשָׁתוֹת מִי נָהַר: זֵיט תִּסְרֶךְ רַעְתֶּךָ
 וּמִשְׁבוֹתֶיךָ תִּזְכַּחַךְ וְדַעִי וְרֵאִי כִּי־רַע וּמַר
 עֹזְבֶךָ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלֹא פָחַדְתִּי אֵלֶיךָ
 נְאֻם־אֲדֹנָי יְהוָה צְבָאוֹת: ל כִּי מֵעוֹלָם
 שָׁבַרְתִּי עֲלֶיךָ נְתַקְתִּי מוֹסְרוֹתֶיךָ וְתֵאמְרֵי לֹא
 אֶעֱבֹד קִרִי: אֶעֱבֹד כִּי עַל־כָּל־גְּבֻעָה גְּבֻחָה

אִתִּי עֲלֶיךָ יְרוּשָׁלַם עַל דְּשִׁבְקָתָ ית פּוֹלְחָנָא דִּי אֱלֹהֶךָ וְלֹא שְׁוִיתָא דְחַלְתִּי לְקַבֵּל עֵינֶךָ
 אָמַר יי אֱלֹהִים צְבָאוֹת: כֵּאֲרִי מֵעַלְמָא תְּבָרִית נִיר עֲמִמְיָא מְצוּרִיכוֹן פְּסָקִית חֲנִיקִיכוֹן
 וְאִמְרַתוֹן לֹא נוֹסִיף עוֹד לְמַעְבַּר עַל מִימְרֶךָ אֲרִי עַל [כָּל] רְמָא מְנַטְלָא וְתַחַת כָּל אֵילָן עֹבֹף
 רש"י

אומי ומנטחי על מצרים: לשתות מי שיחור. שטיעו וזכורכס בנילוס. שיחור הוא ילוס, כמה שנאמר מן השיחור אשר על פני מצרים, נספר יהושע (יג ג): ומה לך. למרוד כי למען חגלי לדרך אשור למעבר נהר פרס: (יט) תיסרך רעתך. סוף שרעתך חציא עליך יסורין: ומשובותיך. לשון בניס שוננים: תוכיחוך. לשון מוסר: ולא פחדתי. פחד שלי לא

מצודת דוד

(יט) תיסרך רעתך. הרעות שאחה עושה המה ייסרו אותך כמוסר יסורין, רוצה לומר בעבורם תיוסר ביסורין: ומשובותיך. מה שהלכת בדרכי לבך, תוכיחוך במכאוב. וכפל הדבר כמלות שונות: ודעי וראי. תן לב לדעת ועינים לדאות, אשר רע ומר דבר העזיבה אשר עזבת את ה', ולא היה פחד ה' אליך. כאומר אין היה מהראוי לעזבו, אם מפאת העזר הבאה ממנו, אם מפאת יראת העונש: (כ) כי טענאם. הלא מימות עולם הייתי לך לעזרה, ושברתי העול אשר הכבדו עליך האומות: נתקתי. העתקתי מעל צוארך קשרי רצועות העול: ותאמרי. ואז אמרת לא אעבור עוד על דבר ה': כי על כל גבעה. כאומר והנה לא קיימת, כי על כל וגו':

רד"ק

רחוקים, כאילו התאוית לשתות מי שיחור או מי נהר מלך אשור. ויונתן תרגם וכען מה לכוון לאתחברא לפרעה מלכא דמצרים וגו' כבעמוד: (יט) תיסרך. אחר שנסיית כמה פעמים כי בעשותך רעה יבא לך רע, ובעבור משובותיך שאת מורדת בי ימשלו בך האויבים, הם בעצמם רעתך ומשובותיך יהיו לך מוסר ותוכחה ליסרך שלא תשובי עוד בדרך הרעה, שהרי

נכריה וכתובי
 נמתן אמוג
 כגוצאט טוג אפאוג

ספר הזהר

על

חמשה חומשי תורה

מהתנא האלהי

רבי שמעון בר יוחאי זי"ע

סודר מחדש באותיות מאירות עיניים
מחולק לקטעים מנוקד ומפוסק
ומוגה היטב משיבושים רבים
ומתורגם בלשון הקודש

ספר תיקוני הזהר

- בתוספת -

מבוא מורחב לספר הזהר

מאת הרב יהודה אדרי שליט"א

בהוצאת

יריד הספרים

תשנ"ח ירושלים ת"ו

לשון הקדש

אדם שדומים לבהמות. אלו שלא עוסקים בתורה צריך לעשות בהם קרבנות התפלות, שיתקרבו לקדוש ברוד הוא. ואם מתקרבים בתפלות לקדוש ברוד הוא, וסובלים כמה נגעים, זה הוא שכתוב כי עליך הרגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה, נראה כאילו וזבחת עליו את עלתיך ואת שלמיך וגו'. שזה מציל אותם ממייתת מלאך המות, זה הוא שכתוב אדם ובהמה תושיע יי'. ואלו שמעשיהם כבהמות השדה שאוכלים בלי תפלות, מיתתם תהיה כבהמות השדה, ושוחט אותם מלאך המות מדה כנגד מדה. ולא עוד אלא בסכין פגום הוא שוחט אותם, ונקראים נבלה, ועליהם נאמר נבלתי יקומו. מהו סכין פגום, זה סמא"ל אל אחר, סכין פגום ודאי נקרא. והיא פגומה סם המות, טריפה ונבלה, וכיון שניתנו בדיהם כבר קבלו עונשם, ומפני זה נבלתי יקומו. וכל דיבוקי סם המות הם רגלים שלה. ועליהם נאמר רגליה ירדות מות וגו'. והם ח"י דיבוקים (נ"א ברכות), עליהם כתוב ולא אסף עוד להכות את כל ח"י כאשר עשיתי, לאלו שמתפללים ח"י ברכות התפלות. ומי גורם שמי המבול מתנגרים, מי שמריק מים של זרע ברית מילה בנדה שפחה גויה זונה, ולעולם ורדא (פ"י הוא קרום אדום שעוטף את הריאה) בכל מקום שתדבק טרפה ואינה חיה, שבכל מקום שתדבק בכו אדם בחטאים שלה, הורגת.

לשון הזהר

דאלין דלא משתדלי באוריתא צריה למעבד בהון קרבנין דצלותין, דיתקרבו לקודשא בריה הוא. ואם מתקרבין בצלותין לקודשא בריה הוא, וסבלין כמה מכתשין, הדא הוא דכתיב (תהלים מ"ד כ"ג) כי עליך הרגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה, אתחזי כאלו וזבחת עליו את עלתיך ואת שלמיך וגו' (שמות כ' כ"ד). הדא שזיב לון ממייתה דמלאך המות, הדא הוא דכתיב (תהלים ל"ז ז') אדם ובהמה תושיע יי'. ואלין דעזבדיהו כבעירן דחקלא דאכלין בלא צלותין, מיתתהון יהא כבעירן דחקלא, ושחיט לון מלאך המות מדה כנגד מדה. ולא עוד אלא בסכין פגום קא שחיט לון, ואתקריאו נבלה, ועליהו אתמר (ישעיה כ"ו י"ט) נבלתי יקומו. מאי סבין פגום, דא סמא"ל אל אחר, סבין פגום ודאי אתקרי. ואיחי פגימה סם המות, טריפה ונבלה, (דנ"ט ע"ס) וכיון דאתייהבו בדיהון כבר קבילו ענשיהו. ובגין דא נבלתי יקומו. וכל סירכאן דסם המות אינון רגלין → דילה. ועליהו אתמר (משלי ה' ה') רגליה ירדות מות וגו'. ואינון ח"י סרכות (נ"א ברכאן), עליהו → כתיב (בבלשית ח' כ"א) ולא אסף עוד להכות את כל ח"י כאשר עשיתי. לאינון דמצלין ח"י ברכאן דצלותין. (ומאן גרים דמי טזפנא מתגברין, מאן דאריק מים דזרע ברית מילה בנדה שפחה גויה זונה), ולעולם ורדא בכל אתר דתתסרד טרפה ואינה חיה, דבכל אתר דתתסרד כבר נש בחובין דילה, קטילת.

ועוד, שכינתא אחי דאוריתא, דאתמר טענין שחיטה. ודמתרביין בימא דאסיפתן היא המתרה (במזכר י"א כ"ט) ואסף להם אותם מ ונדפוי דשכינתא אי דאינון כנפי יונה. דמכסין על דמיהו, דאינון חציפיו, דאי אשתמודעון בהון מ הנפש (דכריס י"ב כ"ג) ונ וכפר אדמו ועוד, שכינתא אחי מבני נשא דדמין דעליהו אתמר ושח דאינון סבלין מכת עליה הרגנו כל היום לא מניחין צלותין, הוא בכמה מכת בצלותין קודשא בו דבעירן וחיון דאר חולקא במלאכיא, ד זה לזה ואמרין קדו (קדוש) דאתקדש שו ידה, ויהא ועוד, ושחטתם בזה.

21

ועשה. ועוד
 התני מימר
 זיי שעושה
 ודש ואמרינו
 מעשה:
 א דנשמתא.
 יכ התשובה
 זר דכמעשה
 ירה, ונעקר
 וגג חלקו:

שבת (ע"ג):
 כרב כרבי
 זורע, תנא
 רבי, פירש
 בול לכסות
 דהא נמי
 יני חרישה,
 ה וחרישה
 א רמו ללב
 תשובה הם
 בריה זה
 רה אלקית
 ל (מ"ב ב':)
 וזה (ריה)
 אך צריכין
 ש בזה"ק
 דבין ריה
 בתובתא
 בירת הלב.
 יום השבת
 י, וכמ"ש
 ג) שכבוד
 זוכה לעונג
 תוך לבו.
 כבוד נקרא
 זכו כמ"ש
 פ"ב מ"א)
 ית, ומאחר
 ש שלהיפוך
 ה הרי היא

בש"ס יומא פ"ו: א"ר יותנן גדולה תשובה
 שדוחה את ל"ת שבתורה שנאמר
 לאמור הן ישלח איש את אשתו והלכה והיתה
 לאיש אחר הישוב אלי' עוד הלוא חנוף תחנף
 הארץ והיא ואת זנית רעים רבים ושוב אלי
 נאום ה'. וקשה הלוא מחזיר גרושתו אינה
 אסורה לו אלא משנשאת ולא כשזנתה, וכאן
 נאמר ואת זנית רעים רבים איך אין כאן ל"ת.
 וכ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה תירץ עפ"י דברי
 הש"ס קידושין (מ). כיון שעבר אדם עבירה
 ושנה בה הותרה לו, הותרה לו ס"ד, אלא
 געשית לו כהיתר, ויש להבין אי"כ נימא
 געשית לו כהיתר ולמה איתא הותרה לו,
 וע"כ שרמו בכאן כי האדם מתולדתו נקשר
 בהש"י, ומשעבר עבירה נתרופף הקשר
 ומששנה בה הותר הקשר לגמרי, ולפי"ז
 מסתברא שאם מוסיף לעבור עבירה נקשר
 בסט"א, וע"כ כשנאמר ואת זנית רעים רבים,
 שמשמע שלשה כמו שדרשו ז"ל (ספרי דברים
 כ') ימים שנים רבים שלשה הרי נקשרו
 להסט"א, והנה טעמא דהמחזיר גרושתו אין
 איסור אלא משנשאת מפני שע"י גשואין
 געשית קשורה בו, ולא כן ע"י זנות, וע"כ
 כאן שנקשרו להסט"א כנ"ל שפיר הוי ל"ת
 שבתורה. עכ"ד:

ונראה דענין הקשר היא התשוקה, וכבר
 אמרתי ששתי התשוקות, היינו
 תשוקה להש"י ותשוקה לתאוות חיצוניות,
 אינן יכולות לדור בלב אחד, והוא שרמוז
 ז"ל (מגילה ו'). קסרי וירושלים אם יאמר
 לך אדם ישבו שתיהן אל תאמין, קסרי היא
 תאוות חיצוניות, וירושלים היא תשוקה
 לקדושה, ובוזה"ק שהעבירות הן כמו סירכות
 הריאה שאינן מניחין לעלות, וע"כ בהתגברות
 תשוקת הקדושה מתנתקין הסירכות הן
 התשוקות החיצוניות, עד שלא נשאר כלום,
 וזהו הדיחוי את ל"ת שבתורה, אך מאין
 תתחיל תשוקת הקדושה כל עוד שהוא קשור
 בסט"א, ונראה דשבת מסוגלת לזה, שהיא
 אהבה ורצון וכל איש ישראל מרגיש ברב
 או במעט נטי' להקדושה, ואפי' עם הארץ
 אימת שבת עליו, וזה ענין שבת תשובה,

וביותר בומן מנחה שהוא רעוא דרעוזין,
 וכמים הפנים אל פנים מתעוררים או אהבה
 ורצון בלב ישראל, ותשוקה זו מנתקת את
 הסירכות כנ"ל:

וכעין זה יש לפרש ענין פטירת משה רבע"ה
 שהיתה במנחת שבת, דהנה ברש"י
 (דברים ל"ב מ"ח) בעצם היום הזה שהיו בני
 דורו אומרים אין אנו מניחים אותו למות
 וכו', ואינו מובן איך אין מניחין למות ואין
 אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח:

ויש לומר דהנה פטירת משה רבע"ה לא
 היתה ח"ו כמיתת שאר בני אדם, אלא
 שהדביק נפשו באהבה עזה כ"כ עד כלות
 הנפש אל חיק אבי', והנה משרע"ה באהבתו
 ודביקותו בישראל ה' קשה לו להפרד מהם
 ולדבוק כ"כ באהבה, וכענין שאמרו ז"ל
 (כתובות ט'): כל היוצא למלחמת בן דוד גט
 כריתות כותב לאשתו שנאמר ואת ערובתם
 תקח דברים המעורבין בינו לבינה, ופירש
 כ"ק זקני זצלה"ה מקאצק שבאשר ה' צריך
 שתהי' כל מחשבתו דבוקה במלחמה ע"כ ה'
 נצרך שלא תהי' שום דביקות ועירוב אפי'
 עם אשתו, רק יהי' מופשט מכל הענינים וזולת
 המלחמה, וע"כ משרע"ה דביקותו ועירובו עם
 ישראל היו מעכבין את דביקותו בהש"י עד
 כלות הנפש, וע"כ אמרו ישראל אין אנו מניחין
 אותו היינו שידבקו אהבתם ורצונם בו, וכמים
 פנים אל פנים יהי' הוא קשור עמהם בעבותות
 אהבה, וזה יעכב אצלו הדביקות עד כלות
 הנפש, ע"כ הזמין הש"י זמן פטירתו בשעת
 מנחת שבת ובהאי רעותא אסתלק משה
 כבוזה"ק, ומחמת גודל התשוקה להשי"ת
 ניתק הקשר שהי' לו עם ישראל וכענין ניתוק
 הסירכות כנ"ל:

שנת תרע"ד

שבת זו שבין ר"ה ליוה"כ נקראת שבת
 תשובה, ויש לומר שהענין הוא כי
 איתא בוזה"ק שהעבירות הן כמו סירכות
 הריאה שאינן מניחות לאונות לעלות, כמו
 כן העבירות אינן מניחות לנפש לעלות ולהדבק
 למעלה, והנה יש סירכות כסדרן ויש סירכות

שלא כסדרן, וסירכות שלא כסדרן טריפה משום שסופן להתפרק ותיקב הריאה, וכסדרן אין סופן להתפרק. אך בסירכות הנפש הוא להיפוך, דכשלא כסדרן שיוודע ומרגיש שהעבירה מרה ממות וכמ"ש (ירמי' ב' י"ט) ויצי וראי כי רע ומר עובד את ה' אלקיך וגו', סירכא כזו סופה להתפרק ובהדהה בעלמא תתפרק, והנפש תתנחם, להיטיב דרכה ולשוב בתשובה, אבל סירכא כסדרן, היינו שאיננו מרגיש והחליק בעיניו לאמור שלום יהי, מה גם אם עוד צדיק בעיניו ומבקש שכר כפינתס, סירכא כזו אין סופה להתפרק וטרופן טורף הנפש ההיא. אך בשבת כתיב במזמור שיר ליום השבת ותבט עיני בשורי בקמים עלי מרעים תשמענה אזני, והפירוש אצלי למשל אדם שהגולן בא מאחוריו בלט וההרב בידו להתיו את ראשו, אין לאיש הזה הצלה אלא בדרך נס, אבל אם בא מכנגד פניו או אפי' מאחוריו אם אך הוא שומע קול צעדיו עוד לא אבדה תקותו שהרי יודע ומתכוין ועושה מעשים להציל נפשו בכל טצדקי דאפשר למיעבד, וזהו שאמר הכתוב ותבט עיני בשורי, שאהי' רואה ומבין שהו עומד ומביט להרע לי, בקמים עלי מרעים תשמענה אזני, כי זהו מסגולת השבת להאיר להאדם את חשכת דרכו, וכמאמר זקינו וצללה"ה מקאצק וינפש כיון ששבת וי אבדה נפש שפירש שכיון ששבת נפקחו עיניו לראות שאבד את נפשו וצווח וי שאבדתי את נפשי, וא"כ בשבת הישועה בכפלים, לחטאים שמרגיש בהם ע"ז אמרו ז"ל (שבת קי"ח:) כל השומר שבת כהלכתו אפי' עובד ע"ז כדור אגוש מוחלין לו, והיא הדחת העוונות שהן סירכות שלא כסדרן, ולחטאים שהם כסירכות כסדרן מאיר את העינים ופותח את האזנים לראות בשוריו ולשמוע בהקמת מרעים, ובוה יש לפרש מה שאנו אומרים בזמירות ועל חדא תרתי נהורא לה ימטי: וכעין זה יש לפרש יערוף כמטר לקחי תול כטל אמרתי, וכבר דקדקנו שבא פת"ח תחת הכי' כאלו היא ה"א הידיעה, היינו כהמטר כהטל, והם מטר שבא בתחילת הבריאה וכטל

שעתיד להחיות בו את המתים, דבמדרש (ב"ר פ' י"ג) מונה ד' דברים שבשבילן חור בו הקב"ה שלא תהא הארץ שותה אלא מלמעלן מפני בעלי זרוע ובשביל להדיח טללים הרעים, ושיהא הגבוה שותה כנמוך, ועוד שיהיו הכל תולין עיניהם כלפי מעלה, והנה המטר הראשון כג"ע אין בו לומר רק הטעם שבביל להדיח טללים רעים, והוא רמז על הדחת סירכות שהן שלא כסדרן, וטל שעתיד להחיות בו את המתים הוא לעורר את האנשים שהם כמו מתים, בשר המת שאינו מרגיש באיזמל, והן סירכות כסדרן, ובוה מדויק לשון אמרתי, כמו שהגיד כ"ק אבי אדומ"ר וצללה"ה החילוק שבין דיבור לאמירה שדיבור מורה על החיבור שבין המדבר למקבל הדיבור, ואמירה היא בלי חיבור היינו שהטל הבא לעורר האנשים שהם בבחי' מתים לא יצדק בהם החיבור: L

דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב, ואמרו ז"ל (ר"ה י"ה) בהמצאו אלו עשרה ימים שבין ר"ה ויה"כ. הפירוש אצלי בהמצאו לשון מציאה, שבימים אלה אהר הדרישה באים למדרגה גבוהה מאד נעלה יותר מכפי ערך הדרישה שהיא בחי' מציאה, והן י"ג מדות של רחמים שפתוחים ועומדים אפי' ליחיד, והיא כמו מציאה שלא הי' למוצאה שום שיכות אלי':

עגין שבת תשובה, דהנה כ"ק אבי אדומ"ר וצללה"ה הגיד במה שעשיית הם אחר ר"ה, כי בר"ה הכל עושין תשובה אבל היא עדיין במחשבה, וצריך שתהי' ההשובה במעשה שזה לא יתכן בר"ה שהוא יו"ט, מתקנין זה בעשיית שהם ימי חול, עכת"ד. וכן מסתבר, שאעפ"י שהמקדש ע"מ שאני צדיק אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בדעתו (כבש"ס קידושין מ"ט): מ"מ כדי שיעקר החטא לגמרי צריך תשובה נמי במעשה אם החטא הי' במעשה, כי אין מחשבה מוציאה מיד מעשה, וכבר דברנו מזה, ותיירצנו עפ"י מאמר הש"ס (שם נ"ט): שאני מחשבה

טומאה דכמעשה דמיא, כמו כן טובה המרובה, שהאדם השב בתע קדוש דכמעשה דמי, וכמו שאמר בתמורה (ג'): לא תהני ומימר משנו עשה מעשה וברש"י שעושה מחוי אך זה יתכן בתשובה מאהבה, שזו כזכיות ונתקדש בקדושה של מ בתשובה מיראה שנעשו כשגגות חטא עליהן, אין לומר עליו שנו לומר שטומאה פורחת ממנו או טומאתו, שוב צריך מעשה שיהי' מעשה, אך יודעים דברי התוס' ב דהנאה הוי מעשה דכתיב ונכרת העושות ואף הנקבה במשמע, מ נהנית, וע"כ שבת שהמצוה בה ע מקדושת שבת, וכמו שאמרו ז"ל (המענג את השבת, ומלת את מורד הדבר, וא"כ צריך שיהי' העונג קדושת השבת וזה השוב כמעשה. לפרש ושמרו בני' את השבת ל השבת לדורותם, שיצדק בו לשו כמו שם דכתיב העושות: ולפי האמור יובנו דברי התנזומא סי' ג') שכבוד שבת עדיף מאי שתענית היא מעין עשי' גופנית, ברוחניות שהנפש מתענגת, אלא ב יש לעשי' גופנית מעלה שהיא בפועל אבל עונג שבת ששניהם בו שהוא ומ"מ הוא נחשב מעשה בפועל, מועיל יותר ויותר, והיינו טעמ' בהאר"י ז"ל דעיקר תשובה הוא עס והפירוש שיתענג ויהנה מעסק התו שלומד בהתפעלות הנפש עד שדב נבלעין בדמו, וא"כ הוא עיקר התשו בנפש ומ"מ חשוב שהוא בפועל ונ

הנה שם שבת עצמו מורה על תשוב ש, ותי'ו נוסף במקום ז שמצינו ביחזקאל (מ"ו י"ז) ושבר במקום ושב, ועיקר התשובה צריכ בראשונה בענין שלשת הדברים במלת שבת, שבת, ב'רית, ת'ורה, ו